

Ochrona praw jednostki przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Założenia konstrukcyjne istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej

1. Uwagi wstępne

Rozważania w niniejszej rozprawie, dotyczące ochrony praw jednostki do sądu administracyjnego przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych, wymagają uprzedniego ustalenia istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej. Powstaje pytanie, czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest odpowiedzialnością prawną? Mając na uwadze różne rodzaje odpowiedzialności prawnej, ustalenia wymaga, jakiego rodzaju odpowiedzialnością jest odpowiedzialność dyscyplinarna? Czy jest to odpowiedzialność karna, administracyjna, cywilna, czy też autonomiczna? Czy zasadne jest jej przyporządkowanie do danej odpowiedzialności prawnej? Z punktu widzenia kontroli sprawowanej przez sąd administracyjny należy rozważyć charakter spraw dyscyplinarnych, czy są to sprawy administracyjne? Należy także ustalić, czy rozstrzygnięcia w sprawach dyscyplinarnych są aktami lub czynnościami z zakresu administracji publicznej? Udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej wymaga przede wszystkim wyjaśnienia czym jest odpowiedzialność dyscyplinarna.

W celu ustalenia istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej analizie należy poddać cele oraz funkcje tej odpowiedzialności w analizowanych sprawach poddanych kontroli sądu administracyjnego. W mojej ocenie pojęcia celu oraz funkcji odpowiedzialności dyscyplinarnej nie są pojęciami tożsamymi. W monografii posługuję się pojęciem celu odpowiedzialności dyscyplinarnej (w tym kar dyscyplinarnych) w rozumieniu oczekiwanego stanu rzeczy (efektów), który ma zostać osiągnięty dzięki odpowiedzialności dyscyplinarnej. Z kolei pojęcie funkcji odpowiedzialności dyscyplinarnej odnosi się do działań zmierzających do osiągnięcia celu. Mając na uwadze bogatą literaturę poświęconą kształtowaniu się odpowiedzialności dyscyplinarnej, należy zauważyć, że istotny wpływ na jej rozwój wywierał zawsze ustrój polityczny danego państwa, a także ustrój społeczno-gospodarczy. Inaczej kształtowała się odpo-

wiedzialność dyscyplinarna w okresie państwa absolutnego (tzw. państwa policyjnego), inaczej w liberalnym państwie prawnym (kapitalistycznym), a zgoła odmiennie w państwach socjalistycznych¹. Służyła ona różnym celom oraz pełniła różne funkcje. Prezentowane jest stanowisko, że odpowiedzialność dyscyplinarna stanowi „pochodną celów tworzenia i funkcjonowania organizacji, w których istnieje”². Była ona wykorzystywana jako skuteczne narzędzie w walce politycznej przeciwko przeciwnikom politycznym, opozycji³, czy też dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania organizacji⁴. Z kolei w odniesieniu do prawniczych zawodów – odpowiedzialność dyscyplinarna ujmowana jest szerzej w kontekście dostępu do zawodu, sposobu jego wykonywania, odpowiedzialności za świadczoną pomoc prawną⁵, czy też w kontekście autonomii danej grupy⁶. Przyjmuje się, że orzekanie o prawie do wykonywania zawodu jest funkcją zleconą z zakresu administracji publicznej⁷. Zasadniczym celem odpowiedzialności dyscyplinarnej członków samorządów zawodowych, w tym samorządu zawodów prawniczych, jest sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu stosownie do art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Natomiast wobec sędziów odpowiedzialność dyscyplinarna postrzegana jest jako gwarancja niezależności sądów, niezawisłości sędziowskiej⁸, element samokontroli wewnątrz „korporacji sędziowskiej”⁹. Powstaje pytanie, jaki jest cel oraz jakie są funkcje odpowiedzialności dyscyplinarnej w analizowanych przypadkach, tj. funkcjonariuszy służb mundurowych, strażaków, mianowanych pracowników NIK oraz studentów i doktorantów?

Ze względu na to, że przedmiotem kontroli sądu administracyjnego będą orzeczenia w sprawach dyscyplinarnych wydawane przez organy dyscyplinarne, zasadne jest poddanie analizie materialnoprawnych oraz procesowych aspektów odpowiedzialności dyscyplinarnej, ze szczególnym uwzględnieniem spraw dyscyplinarnych poddanych kontroli sądu administracyjnego.

¹ Szerzej na temat istoty i roli odpowiedzialności dyscyplinarnej: *Z. Leoński*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 11–120 oraz cytowana tam literatura.

² *P. Zawadzki*, *Studia zaufania*, s. 95–96.

³ *P. Skuczyński*, *Granice odpowiedzialności*, s. 16. Podobnie *Z. Leoński*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 46.

⁴ *Tamże*, s. 175.

⁵ *M. Królikowski*, *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawnych*, s. 11.

⁶ *A. Wasilewski*, *Prawo do sądu*, s. 44.

⁷ *A. Wasilewski*, *Sądowa kontrola administracji a problem prawa do sądu*, s. 348.

⁸ *M. Zubik*, *M. Więcek*, *O spornych zagadnieniach*, s. 72.

⁹ *W. Kozielewicz*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego za wykroczenie*, s. 357.

Dla celów prowadzonych rozważań, nawiązując do prawa karnego¹⁰ oraz cywilnego¹¹, przyjmuję konstrukcję teoretyczną wyodrębnienia przepisów dyscyplinarnych obejmujących: przepisy prawa materialnego (ogół norm określających czyny dyscyplinarne zagrożone karami dyscyplinarnymi, zasady odpowiedzialności za ich popełnienie) oraz przepisy prawa procesowego (formalnego) (ogół norm regulujących właściwość organów dyscyplinarnych oraz postępowanie dyscyplinarne)¹². Zagadnienie istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej było i jest przedmiotem ożywionej dyskusji. Problematyka ta jest przedmiotem badań zarówno w prawie karnym, jak i administracyjnym, czy też w prawie pracy. Należy zauważyć, że przedstawiciele doktryny dokonują analizy istoty odpowiedzialności dyscyplinarnej z punktu widzenia reprezentowanej gałęzi prawa, dlatego prezentowane są różne stanowiska. Z punktu widzenia prowadzonych badań analizie poddane zostaną jedynie podstawowe instytucje materialnoprawne, takie jak podmioty podlegające odpowiedzialności dyscyplinarnej, delikty dyscyplinarne, sankcje dyscyplinarne, zasada *ne bis in idem*. Powyższe ustalenia stanowią punkt wyjściowy dla dalszych rozważań poświęconych ocenie zasadności poddania spraw dyscyplinarnych kontroli sądowi administracyjnemu oraz ocenie stworzenia jednostce właściwych gwarancji w postaci prawa do sądu z punktu widzenia rozpoznania sprawy oraz możliwości weryfikacji orzeczeń, np. w zakresie wymiaru kary, czy też wydania wyroku uniewinniającego.

2. Charakterystyka odpowiedzialności dyscyplinarnej

2.1. Pojęcie odpowiedzialności prawnej

Przejdźcie do dalszych rozważań wymaga uporządkowania kwestii pojęciowych dotyczących samego zagadnienia odpowiedzialności prawnej oraz przedstawienia jej rodzajów. W nauce zwraca się uwagę na to, że pojęcie odpowiedzialności jest „kategorią języka potocznego i oznacza ponoszenie przez

¹⁰ J. Tylman, Zagadnienia wstępne, s. 31; S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny, s. 19; A. Marek, Pojęcie prawa karnego; W. Wolter, Zarys systemu, s. 4. Autor wyróżnia prawo karne: materialne, formalne i wykonawcze. Podobnie: W. Świda, Prawo karne, s. 14.

¹¹ J. Jodłowski, Prawo procesowe cywilne. Normy procesowe, s. 30–35.

¹² Podobnie A. Wasilewski, Prawo do sądu, s. 16.

człowieka konsekwencji za działania własne, jak i innych podmiotów (w tym zwierzęta)¹³. Pojęcie odpowiedzialności zawiera w sobie dwa aspekty: „postępowanie człowieka ukierunkowane na ochronę dóbr będących w obrębie jego uprawnień zawodowych, służbowych, funkcyjnych, naukowych, społecznych i rodzinnych oraz zapewnienie tym dobrom rozwoju stosownie do postępu wiedzy i doświadczenia społecznego”¹⁴. W ujęciu potocznym odpowiedzialność prawna definiowana jest jako „obowiązek ponoszenia przewidzianych przez przepisy prawne konsekwencji zachowania się własnego lub innych osób”¹⁵.

W doktrynie prawa wiele uwagi poświęcono już zagadnieniu odpowiedzialności prawnej, zarówno wśród teoretyków prawa, przedstawicieli filozofii prawa, socjologii, prakseologii, etyki¹⁶, historyków, jak i przedstawicieli poszczególnych gałęzi prawa, przy czym wszyscy zwracali uwagę na złożoność problematyki¹⁷. Pojęcie odpowiedzialności prawnej wyróżnia się w znaczeniu odpowiedzialności sprawczej, zobowiązaniowej oraz normatywnej¹⁸. Dla potrzeb prowadzonych rozważań zostaną przedstawione najbardziej reprezentatywne definicje odpowiedzialności prawnej w znaczeniu normatywnym.

W. Lang pojęcie odpowiedzialności prawnej odnosi do historycznie ukształtowanej więzi instytucjonalnej ujmowanej jako „zasada ponoszenia przez podmiot przewidzianych prawem ujemnych konsekwencji za zdarzenia lub stany rzeczy, podlegające kwalifikacji normatywnej i przypisywalne prawnie określonemu podmiotowi w danym porządku prawnym. (...), gdzie odpowiedzialność prawna jako specyficzna więź instytucjonalna może realizować się w postaci konstrukcji normatywnych odpowiedzialności podmiotowej i przedmiotowej”¹⁹. H. Izdebski pojęcie odpowiedzialności prawnej wiąże

¹³ A. Redelbach, Prolegomena do nauk, s. 102.

¹⁴ T. Rejman, Pojęcie odpowiedzialności, s. 61.

¹⁵ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87%20%20prawna%20.html>, dostęp: 3.1.2020 r.; <https://encyklopedia.pwn.pl/encyklopedia/odpowiedzialno%C5%9B%C4%87%20%20prawna%20.html>, dostęp: 3.1.2020 r.

¹⁶ Szerzej A. Sołtys, Odpowiedzialność człowieka, s. 261–270 oraz cytowana tam literatura.

¹⁷ P. Czarnecki, Postępowanie dyscyplinarne, s. 61–69; R. Giętkowski, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 15; W. Lang, Struktura odpowiedzialności, s. 3; W. Lang, Spór o pojęcie, s. 51–53; W. Sanetra, O pojęciu i zakresie odpowiedzialności pracowniczej, s. 5–6.

¹⁸ A. Malec, O pojęciu odpowiedzialności prawnej, s. 219–227, www.czasopisma.pan.pl, dostęp: 21.11.2019 r.

¹⁹ W. Lang, Spór o pojęcie, s. 68; W. Lang, Struktura odpowiedzialności, s. 12; T. Dybowski, w: Z. Radwański (red.), System Prawa Cywilnego, t. III, s. 167; T. Siemiątkowski, w: A. Szajkowski (red.), System Prawa Prywatnego, t. 16, s. 346 i n. Szerzej na temat odpowiedzialności prawnej:

z „obowiązkiem ponoszenia przewidzianych przez przepisy prawne konsekwencji zachowania się własnego lub innych osób”²⁰. Z kolei R. Giętkowski odpowiedzialność prawną ujmuje jako „prawny obowiązek ponoszenia przez określony przez prawo podmiot konsekwencji prawnych za przypisany mu przez normę prawną negatywny stan rzeczy lub zdarzenie”²¹. A. Redelbach wiąże odpowiedzialność prawną z odpowiedzialnością za naruszenie norm prawnych lub „związaniem adresata normy prawnej określonymi przez prawo skutkami jego zachowania”²². W doktrynie zwraca się uwagę na to, że na pojęcie normatywnej odpowiedzialności prawnej składają się cztery elementy:

- „1) podmiot w ujęciu *sensu largo* obejmujący i osoby fizyczne i prawne, który uprawniony jest do reakcji wobec osoby odpowiedzialnej;
- 2) podmiot, któremu przypisana zostanie odpowiedzialność (osoby fizyczne i prawne, np. w prawie karnym odpowiedzialność podmiotów zbiorowych);
- 3) zdarzenie, ze względu na które może zostać przypisana odpowiedzialność;
- 4) norma upoważniająca podmiot uprawniony do reakcji wobec podmiotu odpowiedzialnego w związku z nastąpieniem tego zdarzenia”²³.

Przyjmuje się, że odpowiedzialność prawną wiąże się z „obowiązkiem wyznaczonym przez normę prawną oraz konsekwencjami negatywnie ocenianego stosunku podmiotu do tych obowiązków”²⁴. W nauce podkreśla się, że pojęcie odpowiedzialności prawnej nie może być utożsamiane z obowiązkiem prawnym, chociaż stanowi ona jego pochodną²⁵. W doktrynie prawa karnego²⁶ oraz administracyjnego²⁷ odpowiedzialność prawną utożsamiana jest z sankcją prawną (karą). Prezentowany jest także pogląd o konieczności odejścia od tra-

E. Kruk, Pojęcie odpowiedzialności prawnej, s. 109–121; M. Tyburek, Odpowiedzialność cywilna w prawie wodnym, s. 198–199.

²⁰ H. Izdebski, Elementy teorii, s. 186.

²¹ R. Giętkowski, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 16. Podobnie W. Morański, Charakter prawny odpowiedzialności, s. 245–246.

²² A. Redelbach, Prolegomena do nauk, s. 103; A. Redelbach, Wstęp do prawoznawstwa, s. 227–228.

²³ A. Malec, O pojęciu odpowiedzialności prawnej, s. 221.

²⁴ M. Peno, Dlaczego nie należy, s. 146.

²⁵ S. Sykuna, Kilka uwag, s. 19.

²⁶ P. Czarnecki, Postępowanie dyscyplinarne, s. 63–64.

²⁷ J. Starościak w ramach sankcji prawnych wyodrębnia odpowiedzialność karną, służbową cywilną (majątkową) oraz przymus administracyjny. J. Starościak, Podstawy prawne, s. 185.

dycyjnej koncepcji odpowiedzialności prawnej utożsamianej z sankcją prawną (karą)²⁸.

2.2. Rodzaje odpowiedzialności prawnej

W doktrynie dokonuje się różnych klasyfikacji odpowiedzialności prawnej. Rozróżnia się następujące typy odpowiedzialności prawnej:

- 1) podmiotową, będącą sprawstwem określonego podmiotu (wystąpienia przesłanek subiektywnych odnoszących się do osoby sprawcy oraz obiektywnych – odnoszących się do naruszenia określonego przepisami prawa porządku prawnego), oraz
- 2) przedmiotową – utożsamianą wyłącznie z wystąpieniem ujemnego stanu rzeczy, tj. naruszeniem określonego przepisami prawa porządku prawnego²⁹.

Powyższe rozumienie pojęcia odpowiedzialności prawnej w kontekście rozumienia odpowiedzialności dyscyplinarnej prowadzi do konkluzji, że odpowiedzialność dyscyplinarna przybiera typ odpowiedzialności podmiotowo-przedmiotowej, bowiem warunkiem pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej danej jednostki jest wystąpienie przesłanki obiektywnej w postaci ponoszenia odpowiedzialności dyscyplinarnej z tytułu popełnienia czynu dyscyplinarnego penalizowanego w ustawie i w kodeksach deontologicznych oraz przesłanki subiektywnej w postaci winy sprawcy czynu dyscyplinarnego. Nadto z uwagi na kryterium skutków prawnych związanych z sytuacjami naruszenia prawa, wyróżnia się odpowiedzialność abstrakcyjną (określoną normami prawa potencjalną odpowiedzialność za przyszłe ujemnie kwalifikowane zdarzenia lub stany rzeczy) oraz konkretną (określoną normami prawa odpowiedzialność za ujemnie kwalifikowane zdarzenia lub stany rzeczy, które nastąpiły)³⁰.

²⁸ M. Lewicki, Pojęcie sankcji prawnej, s. 64; R. Giętkowski, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 17; P. Czarnecki, Postępowanie dyscyplinarne, s. 63–64; M. Peno, Dlaczego nie należy, s. 138–151; P. Wojciechowski, Z problematyki odpowiedzialności administracyjnej, s. 69–70. Szerzej: *tenże*, Model odpowiedzialności, s. 206; A. Michór, Wybrane problemy kontroli, s. 280.

²⁹ R. Giętkowski, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 17–18.

³⁰ W. Lang, Struktura odpowiedzialności, s. 36–38.

2. Charakterystyka odpowiedzialności...

W doktrynie wyróżnia się różne rodzaje odpowiedzialności prawnej. I tak przykładowo *W. Lang* wyróżnia: odpowiedzialność:

- 1) karną z tytułu winy umyślnej i nieumyślnej, a w ramach niej szczególną odpowiedzialność karno-administracyjną³¹ oraz karno-skarbową;
- 2) dyscyplinarną – opartą także na winie;
- 3) cywilną (kontraktową, deliktową) – opartą na winie, zasadzie ryzyka, słuszności³²;
- 4) wynikającą z przepisów prawa finansowego (podatkową) opartą na zasadzie winy³³;
- 5) związaną z rolami i funkcjami pełnionymi w społeczeństwie, zajmowanymi stanowiskami publicznymi, przynależnością do określonych organizacji, grup – zaliczając do niej obowiązki alimentacyjne, nadzoru rodziców, odpowiedzialność służbową, funkcjonariuszy publicznych;
- 6) związaną z postępowaniem administracyjnym i sądowym – wskazując na przykład odpowiedzialność świadków;
- 7) prawno-polityczną³⁴.

J. Łętowski, wyodrębnia modele odpowiedzialności prawnej: karnistyczny (*sensu stricto* i *sensu largo*), odszkodowawczy³⁵ oraz służbowy, w ramach której wyodrębnia odpowiedzialność dyscyplinarną³⁶. *G. Rejman* wyróżnia odpowiedzialność: moralną, deontologiczną³⁷, konstytucyjną, polityczną³⁸, służbową funkcjonariusza publicznego, karną oraz cywilną³⁹. *A. Uklejska* wskazuje na odpowiedzialność pracowniczą, której postaciami są odpowiedzialność re-

³¹ Szerzej: *J. Jendrośka*, Koncepcja sankcji karnej, s. 123–134.

³² Szerzej na temat odpowiedzialności na zasadzie słuszności: *B. Więzowska*, Odpowiedzialność cywilna, s. 64–282.

³³ Szerzej w zakresie odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych: *L. Lipiec-Warzecha*, Odpowiedzialność za naruszenie, s. 53–451.

³⁴ *W. Lang*, Struktura odpowiedzialności, s. 5–7.

³⁵ Wyróżnia się także odpowiedzialność odszkodowawczą państwa za szkodę oraz inne działania. *A. Redelbach*, Prolegomena do nauk, s. 104. Na temat odpowiedzialności państwa oraz modeli tej odpowiedzialności i tendencji: *E. Bażyńska, J. Parchomiuk*, Odpowiedzialność odszkodowawcza, s. 1–92. Także: *J. Borkowski*, Podmioty administracji publicznej, s. 68–69; *M. Szubiakowski*, Gwarancyjna funkcja odpowiedzialności odszkodowawczej, s. 285–287.

³⁶ *J. Łętowski*, Prawo administracyjne, s. 151–153.

³⁷ Odpowiedzialność deontologiczna jest ujmowana jako odpowiedzialność zawodowa/służbowa. *G. Rejman*, Pojęcie odpowiedzialności, s. 65.

³⁸ Szerzej na temat odpowiedzialności politycznej: *Z. Kubot*, Odpowiedzialność polityczna kadr, s. 97–114; *M.I. Piskotin*, Polityczna odpowiedzialność pracownika, s. 11–23; *F.F. Ridley*, Polityczna odpowiedzialność pracowników, s. 24–45.

³⁹ *G. Rejman*, Pojęcie odpowiedzialności, s. 62–77.

gulaminowa oraz dyscyplinarna⁴⁰. *K. W. Kumaniecki* w ramach odpowiedzialności służbowej urzędników wyróżnia odpowiedzialność:

- 1) karną ponoszoną za przestępstwa;
- 2) porządkową i dyscyplinarną, gdzie odpowiedzialność porządkowa ponoszona jest za wykroczenia służbowe, a dyscyplinarna za występki służbowe stanowiące obrazę interesu publicznego lub narażające dobro publiczne na szkodę;
- 3) prawno-prywatną⁴¹.

P. Czarnecki wyodrębnia modele odpowiedzialności prawnej takie jak model karnistyczny (obejmujący odpowiedzialność karną w wąskim ujęciu, jak i szerokim ujęciu: odpowiedzialność za wykroczenia, karno-skarbową, podmiotów zbiorowych⁴², nieletnich), odszkodowawczy (dotyczący odpowiedzialności majątkowej w ujęciu cywilistycznym) oraz służbowy (odnoszący się do odpowiedzialności pracowniczej), a ponadto odpowiedzialność administracyjną, dotyczącą odpowiedzialności w aparacie administracji i odpowiedzialności za działania w administracji⁴³. Ze względu na cechy odpowiedzialności prawnej dokonuje się jej przyporządkowania do właściwej gałęzi prawa, stąd też wyróżnia się odpowiedzialność karną, cywilną, administracyjną. Niektórzy przedstawiciele doktryny podają w wątpliwość zasadność przyporządkowania

⁴⁰ *A. Uklejska*, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 6. W ramach odpowiedzialności pracowniczej wyodrębnia się: 1) odpowiedzialność kompensacyjną obejmującą odpowiedzialność materialną pracowników: ogólną (art. 114–122 KP) i odpowiedzialność za mienie powierzone pracownikowi z obowiązkiem zwrotu albo do wyliczenia się (art. 124–127 KP) oraz 2) odpowiedzialność niekompensacyjną obejmującą odpowiedzialność porządkową (art. 108–113 KP) i odpowiedzialność dyscyplinarną uregulowaną w odrębnych ustawach. *Z. Góral*, Pojęcie, zakres podmiotowy i rodzaje odpowiedzialności pracowniczej, s. 21–23.

⁴¹ *K. W. Kumaniecki*, Służba publiczna, s. 42–44. Szerzej na temat odpowiedzialności porządkowej i dyscyplinarnej pracowników i funkcjonariuszy: *T. Kuczyński*, Odpowiedzialność porządkowa, s. 437–447; *J. Łętowski*, O problemach odpowiedzialności, s. 383–391; *J. Łętowski*, Niektóre problemy, s. 43–51. *E. Łętowska* w odniesieniu do funkcjonariuszy administracji wyróżnia odpowiedzialność majątkową (odszkodowawczą), karną, administracyjną oraz porządkową, służbową i dyscyplinarną, *taż*, Prawna odpowiedzialność, s. 78.

⁴² Szerzej na temat odpowiedzialności podmiotów zbiorowych: *D. Habrat*, Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych; *M. Filar* (red.), *Z. Kwaśniewski*, *D. Kala*, Komentarz do ustawy, s. 11–249.

⁴³ *P. Czarnecki*, Postępowanie dyscyplinarne, s. 64–66. Szerzej na temat odpowiedzialności administracji publicznej: *B. Jaworska-Dębska*, Kilka uwag w sprawie odpowiedzialności, s. 340–372. Szerzej na temat odpowiedzialności administracyjnej: *Z. Duniewska*, *M. Stahl*, Odpowiedzialność administracji, s. 19 i n.; *K. Kwaśnicka*, Odpowiedzialność administracyjna, s. 48–66; *J. Dobkowski*, Struktura interesu publicznego, s. 91–109; *J. Malanowski*, Pojęcie i koncepcje odpowiedzialności, s. 174–176.

odpowiedzialności do danej gałęzi (dziedziny) prawa⁴⁴ ze względu na swoiste cechy wyróżniające odpowiedzialność dyscyplinarną od innych odpowiedzialności, a jednocześnie zwraca się uwagę na cechy wspólne i podobieństwa dla innych rodzajów odpowiedzialności.

Powstaje pytanie, jakie cechy charakteryzują odpowiedzialność dyscyplinarną, a ponadto, czy rzeczywiście zasadne jest dokonywanie tego rodzaju kategoryzacji, i do którego z rodzajów odpowiedzialności prawnej można odpowiedzialność dyscyplinarną przyporządkować. Powyższe rozważania mają istotne znaczenie w kontekście oceny gwarancji procesowych praw jednostki w sprawach dyscyplinarnych poddanych kontroli sądowi administracyjnemu.

2.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna – uwagi terminologiczne

W ujęciu potocznym pojęcie odpowiedzialności dyscyplinarnej ujmowane jest jako „podporządkowanie się przepisom regulującym stosunki wewnętrzne danej grupy: stanem będącym rezultatem takiego podporządkowania; karnością, rygiorem, ustalonym porządkiem”⁴⁵. Zagadnienie odpowiedzialności dyscyplinarnej jest niezwykle złożonym zagadnieniem. Wpływ na powyższy stan ma niewątpliwie ogromne rozproszenie regulacji prawnych w przedmiocie tej odpowiedzialności w odniesieniu do poszczególnych kategorii podmiotów. Zasadniczo o tym, które podmioty oraz za jakie czyny dyscyplinarne ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną, jak zostanie skonstruowany katalog kar dyscyplinarnych, jak zostanie ukształtowany model postępowania dyscyplinarnego oraz model sądowej kontroli i weryfikacji rozstrzygnięć wydanych w sprawach dyscyplinarnych, decyduje ustawodawca, który zdaje się nie być w tym zakresie konsekwentny.

Brak konsekwencji ustawodawcy widoczny jest w terminologii dotyczącej odpowiedzialności dyscyplinarnej. W regulacjach prawnych, ale także w licznych opracowaniach naukowych oraz orzecznictwie możemy spotkać pojęcia: odpowiedzialności zawodowej⁴⁶, odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴⁷, odpo-

⁴⁴ D. Danecka, *Konwersja odpowiedzialności*, s. 31; J. Zimmermann, *Aksjomaty prawa*.

⁴⁵ M. Szymczak (red.), *Słownik*, s. 487. Definiowana jest także jako „odpowiadanie przez pracownika przed organem dyscyplinarnym w razie poważnego naruszenia obowiązków; konieczność odpowiadania przez członka stowarzyszenia za naruszenie przepisów statutowych”, <https://sjp.pwn.pl/sjp/odpowiedzialnosc-dyscyplinarna;2493513.html>, dostęp: 6.1.2020 r.

⁴⁶ Przykładowo w sprawach członków samorządu aptekarskiego ustawodawca przewidział, że podlegają oni „odpowiedzialności zawodowej” (art. 45 ustawy z 19.4.1991 r. o izbach ap-

wiedzialności służbowej⁴⁸, odpowiedzialności porządkowej⁴⁹, odpowiedzialności przed sądem honorowym, koleżeńskim⁵⁰, czy też odpowiedzialności organizacyjnej, stowarzyszeniowej⁵¹.

W doktrynie rozstrzygano, czy pojęcia te są tożsame, czy też się różnią. Większość przedstawicieli doktryny traktuje odpowiedzialność dyscyplinarną jako element odpowiedzialności zawodowej⁵². Według *T. Kuczyńskiego*⁵³ odpowiedzialność zawodowa stanowi szczególny rodzaj odpowiedzialności dyscyplinarnej. Często odpowiedzialność dyscyplinarna wiązana jest z odpowiedzialnością porządkową, która ujmowana jest jako odpowiedzialność porządkowa (dyscyplinarna) stosowana wobec pracowników objętych pragmatykami

tekarskich, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1850). Podobnie w odniesieniu do lekarzy weterynarii (art. 45 ustawy z 21.12.1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych, t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1140), pielęgniarek i położnych (art. 36 ustawy z 1.7.2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 628), osób wykonujących samodzielne funkcje techniczne w budownictwie (art. 95 ustawy z 7.7.1994 r. – Prawo budowlane, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 ze zm.), członków izb lekarskich (art. 53 ustawy z 2.12.2009 r. o izbach lekarskich, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1342). Zob. też *P. Brzezicki*, Odpowiedzialność prawna lekarza za diagnozowanie i leczenie sportowca – studium przypadku, s. 59–60. Zob. wyr. NSA z 13.2.2019 r., II GSK 5646/16, Legalis.

⁴⁷ Art. 64 ustawy z 6.7.1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.), art. 80 ustawy z 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1651 ze zm.).

⁴⁸ *K.W. Kumaniecki*, Służba publiczna, s. 42; *A. Roch*, Odpowiedzialność służbowa, s. 105.

⁴⁹ Odpowiedzialność porządkową ponoszą np. mianowani pracownicy PIP (art. 71 ust. 1 ustawy z 13.4.2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy, t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1251 ze zm.), pracownicy organu administracji publicznej (art. 38 ustawy z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 735 ze zm.), mianowani urzędnicy państwowi (art. 34 ust. 1 ustawy z 16.9.1982 r. o pracownikach urzędów państwowych, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 537 ze zm., dalej jako PracUrzPU), pracownicy organów podatkowych (art. 142 ustawy z 29.8.1997 r. – Ordynacja podatkowa, t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1540 ze zm.). Zob. też *M. Kulesza*, *M. Niziołek*, Odpowiedzialność prawna członków służby publicznej, s. 240.

⁵⁰ Przykładowo odpowiedzialność przed sądami honorowymi w sprawach oficerów Wojsk Polskich regulowało rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie statutu oficerskich sądów honorowych z 8.8.1927 r. (Dz.U. Nr 93, poz. 834 ze zm.). *Z. Leoński*, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 213; *P. Czarnecki*, Postępowanie dyscyplinarne, s. 69; *J. Stelina*, Stosunki służbowe sensu stricto, s. 94. Zob. też wyr. NSA z 15.12.2017 r., I OSK 1408/17, Legalis, który zapadł na gruncie uprzednio obowiązującego art. 211 ust. 1 ustawy z 27.7.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2183 ze zm., obecnie nie obowiązujące).

⁵¹ *M. Wincenciak*, Sankcje w prawie administracyjnym, s. 44.

⁵² *E. Zielińska*, Odpowiedzialność zawodowa, s. 26; *Z. Leoński*, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 151; *P. Czarnecki*, Postępowanie dyscyplinarne, s. 82–83; *R. Giętowski*, Odpowiedzialność dyscyplinarna, s. 51.

⁵³ *T. Kuczyński*, O odpowiedzialności dyscyplinarnej, s. 59.

2. Charakterystyka odpowiedzialności...

służbowymi⁵⁴ za przewinienia mniejszej wagi⁵⁵ oraz odpowiedzialność porządkowa uregulowana w ustawie z 26.6.1974 r. – Kodeks pracy⁵⁶.

Za odpowiedzialność dyscyplinarną uznaje się również odpowiedzialność porządkową (służbową⁵⁷) za przewinienia mniejszej wagi⁵⁸. Definiuje się ją jako „odpowiedzialność pracowniczą, niezależną od karnej lub majątkowej odpowiedzialności za naruszenie obowiązków pracowniczych, która opiera się na ustawie, jest normowana w sposób bezwzględnie obowiązujący i stosowana obligatoryjnie, chroni prawidłowość toku procesu pracy z reguły o charakterze służby publicznej, przy pomocy ustawowych sankcji wymierzanych w ustawowo określonym trybie przez ustawowo określone organy, przeważnie dwuinstancyjne, których orzecznictwo nie podlega kontroli sądowej”⁵⁹.

Natomiast, z uwagi na charakter prawny organizacji społecznych oraz cel sankcji nakładanych na jej członków⁶⁰, spod pojęcia odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłącza się odpowiedzialność organizacyjną⁶¹, którą ponoszą członkowie organizacji społecznych w rozumieniu art. 12 Konstytucji RP⁶². Przyj-

⁵⁴ S. Kasznica rozróżniał: 1) służbę publiczno-prawną dobrowolną zawodową, gdzie podstawowym stosunkiem był stosunek urzędniczy o charakterze publicznoprawnym (prawny i moralny), uregulowanym w pragmatykach służbowych, gdzie urzędnicy ponosili odpowiedzialność dyscyplinarną; 2) służbę publiczno-prawną dobrowolną niezawodową (honorową), która miała charakter publicznoprawny (prawny i moralny), ale nie był to stosunek urzędniczy regulowany pragmatykami służbowymi, np. służba wójta, sołtysa, ławnika; 3) służbę publiczno-prawną przymusową o charakterze obowiązku poddańczego, np. służba wojskowa, personelu sanitarnego powołanego do zwalczania epidemii, sędziów przysięgłych oraz 4) służbę prywatno-prawną (kontraktową) o charakterze prywatno-prawnym. S. Kasznica, *Polskie prawo*, s. 103–111. Na publicznoprawny charakter służby cywilnej wskazywał: T. W. Kumaniecki, *Służba publiczna*, s. 35. Szerzej E. Ura, S. Pieprzny, *Funkcjonariusze służb mundurowych*, s. 823–837.

⁵⁵ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne*, s. 82–83; T. Kuczyński, *Odpowiedzialność porządkowa*, s. 438–444.

⁵⁶ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm., art. 108–113.

⁵⁷ T. W. Kumaniecki, *Służba publiczna*, s. 42 oraz s. 51, 56.

⁵⁸ R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 51; T. Kuczyński, *Odpowiedzialność porządkowa*, s. 440.

⁵⁹ A. Uklejska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 25.

⁶⁰ Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 50; R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 149–153; P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne*, s. 84–85.

⁶¹ R. Giętkowski określa ją jako odpowiedzialność statutową i zalicza do instytucji prawa prywatnego. R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 149.

⁶² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.). Jest to szerokie ujęcie pojęcia organizacji społecznej obejmującej „wszelkie formy samoorganizacji społeczeństwa obywatelskiego”. Tak M. Jaśkowska, D. Sylwestrzak, E. Kustra, *Udział Prokuratora, Rzecznika Praw Obywatelskich oraz organizacji społecznych*, s. 43–48. Tak też K. W. Kumaniecki, *Administracja społeczna*, s. 419–441.

muje się bowiem, że kary nakładane na członków organizacji społecznych nie stanowią środków przymusu państwowego oraz nie są nakładane w ramach władztwa państwowego⁶³, a ich celem nie będzie stosowanie represji, a jedynie „oddziaływanie moralne”⁶⁴. Kary te nakładane są na podstawie regulaminów, bądź statutów, a ponadto rozstrzygnięcia nie są poddawane kontroli sądów. W mojej ocenie w tego rodzaju formach organizowania się społeczeństwa obywatelskiego dominują elementy prywatnoprawne, a nie publicznoprawne.

Zasadniczo różnica w zakresie odpowiedzialności organizacyjnej (statutowej) od odpowiedzialności dyscyplinarnej nie budzi większych zastrzeżeń w odniesieniu do tych form samoorganizacji społeczeństwa opartych na modelu stowarzyszeniowym, gdzie członkostwo ma charakter dobrowolny⁶⁵ i dominują elementy prywatnoprawne. Należy poczynić jednakże pewne zastrzeżenia odnośnie do odpowiedzialności organizacyjnej w szczególności do pojęcia organizacji w szerokim ujęciu, gdzie formy samoorganizowania oparte są na modelu samorządowym, a zatem tam, gdzie członkostwo ma charakter przymusowy i gdzie dominują elementy publicznoprawne takie jak władztwo⁶⁶, które umożliwia stosowanie przymusu w postaci sankcji wobec członków. Za interesujący przykład można wskazać odpowiedzialność członków korporacji publicznoprawnych – członków Polskiego Związku Łowieckiego⁶⁷. W wyroku w sprawie K 21/11⁶⁸, TK przesądził o tym, że PZŁ nie ma charak-

⁶³ Z. Leoński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 50; R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 149–153.

⁶⁴ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne*, s. 82–83.

⁶⁵ S. Wykretowicz w odniesieniu do izb gospodarczych wyróżnia model stowarzyszeniowy i samorządowy. S. Wykretowicz, *Samorząd jako wyraz demokracji obywatelskiej*, s. 11–19.

⁶⁶ Władztwo traktowane jest jako „element konstrukcji pojęcia organu administracji publicznej”, przy czym władztwo administracyjne znajduje wyraz w działaniach administracji o charakterze władczym. Z. Duniewska, *Podstawowe pojęcia*, s. 87.

⁶⁷ Korporacje publicznoprawne są definiowane jako „organizacyjnie wyodrębnione i uporządkowane zrzeszenie osób fizycznych wyróżnionych w oparciu o kryterium wykonywania zawodu, kryterium zamieszkania czy inne kryterium (kryteria), które na podstawie uregulowań ustawowych lub w obrębie okoliczności prawnie określonych jest zdolne przez tworzone przez siebie organy do podejmowania czynności prawnych i aktów o charakterze publicznoprawnym wobec własnych członków w zakresie dysponowania własnym majątkiem lub własnym władztwem lub także wobec innych podmiotów w określonych sytuacjach, wyłączonych niekiedy spod kontroli sądowej”. J. Boć, *Prawniczy słownik*, s. 194. Za korporację publicznoprawną uznał S. Fundowicz m.in. Polski Związek Łowiecki. S. Fundowicz, *Decentralizacja administracji*, s. 236–241. Szerzej na temat korporacji publicznoprawnych: M. Stahl, *Określenia jednostek organizacyjnych*, s. 27–30. W okresie przedwojennym przedstawiciele doktryny też posługiwali się pojęciem związków publicznych dla określenia korporacji publicznoprawnych. Zob. S. Kasznica, *Polskie prawo*, s. 8.

⁶⁸ Wyr. TK z 6.11.2012 r., K 21/11, Dz.U. z 2012 r. poz. 1281.

teru klasycznego stowarzyszenia, gdzie przynależność członków ma charakter dobrowolny⁶⁹, jest więc „utworzonym z mocy ustawy zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych, któremu państwo powierzyło zadania z zakresu gospodarki łowieckiej i w strukturze tego podmiotu dominują elementy publicznoprawne, charakterystyczne dla samorządu z art. 17 ust. 2 Konstytucji RP”⁷⁰. W wyniku wyroku ustawodawca znowelizował ustawę – Prawo łowieckie, dodając rozdział 6a normujący odpowiedzialność dyscyplinarną członków PZŁ.

2.4. Pojęcie odpowiedzialności dyscyplinarnej

Należy zauważyć, że w żadnym z aktów prawnych regulujących odpowiedzialność dyscyplinarną ustawodawca nie definiuje tego pojęcia. Próby zdefiniowania podejmowane są przez przedstawicieli różnych gałęzi prawa (administracyjnego, karnego, cywilnego, prawa pracy). Wydaje się, że pomimo tej różnorodnej nomenklatury w istocie odpowiedzialność dyscyplinarna może być ujmowana w szerokim oraz wąskim znaczeniu. W szerokim ujęciu obejmuje ona odpowiedzialność wynikającą ze stosunków pracowniczego podporządkowania, obejmującą odpowiedzialność regulaminową, porządkową⁷¹ oraz materialną (odszkodowawczą), gdzie relacje pomiędzy podmiotami stosunku oparte są na umowie o pracę (elementach prywatnoprawnych), a pracodawca wymierza kary porządkowe za naruszenie przepisów porządkowych⁷².

Natomiast w wąskim znaczeniu odpowiedzialność dyscyplinarną ujmuje się jako rodzaj (swoisty)⁷³ odpowiedzialności prawnej⁷⁴ związanej z wykonywaniem określonego zawodu, pełnieniem służby lub funkcji, statusem użytkownika zakładu administracyjnego itd., gdzie pozasądowe organy dyscyplinarne wydają rozstrzygnięcia dyscyplinarne.

W. Lang definiuje odpowiedzialność dyscyplinarną jako odpowiedzialność prawną regulowaną przepisami specjalnymi, określającymi działalność róż-

⁶⁹ Art. 1 ustawy z 12.12.2013 r. o zmianie ustawy – Prawo łowieckie (Dz.U. z 2014 r. poz. 228).

⁷⁰ Podobnie w opinii *amicus curiae* HFPC przedstawiona TK w sprawie postępowań dyscyplinarnych myśliwych (K 21/11), opublikowane w: A. Bodnar, P. Kubaszewski (red.), *Postępowania dyscyplinarne*, s. 104.

⁷¹ P. Skuczyński, *Granice odpowiedzialności*, s. 8–11; *tenże*, *Aktualne problemy*, s. 53.

⁷² S. Pieprzny wskazuje, że charakter odpowiedzialności dyscyplinarnej ma „ostrzejszy charakter niż odpowiedzialność porządkowa”, *tenże*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna policjantów*, s. 377.

⁷³ P. Skuczyński, *Aktualne problemy*, s. 53.

⁷⁴ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne*, s. 69; I. Bogucka, H. Izdebski, B. Przywora, *Odpowiedzialność dyscyplinarna urzędnika*, s. 192.

nych instytucji państwowych, społecznych oraz grup zawodowych, do których zalicza urzędników państwowych, pracowników służby zdrowia, adwokatów oraz innych, opartą na zasadzie winy⁷⁵. *P. Skuczyński* odpowiedzialność dyscyplinarną w znaczeniu *sensu proprio* ujmuje jako „odpowiedzialność realizowaną przez organy powołane do kontrolowania lub nadzorowania wykonywania określonych zawodów lub sprawowania określonych funkcji, gdzie wspólną cechą jest zaufanie publiczne, a podstawą prawną odpowiedzialności dyscyplinarnej są przepisy prawa publicznego”⁷⁶. *R. Giętkowski*, odpowiedzialność dyscyplinarną definiuje jako „odpowiedzialność prawną, regulowaną normami publicznego prawa ustrojowego rangi ustawowej i określaną przez nie tą nazwą, ponoszona przez wskazane w tych normach osoby fizyczne za naruszenie obowiązków prawnych wynikających z przynależności do właściwych podmiotów publicznych, mającą na celu zapewnienie prawidłowej realizacji przez te podmioty przypisanych im zadań publicznych i realizowaną przez orzekanie sankcji wywołujących bezpośredni skutek wyłącznie w sferze stosunku między takim podmiotem a ukaranym”⁷⁷. *W. Kozielowicz* przez pojęcie odpowiedzialności dyscyplinarnej rozumie „swoistą instytucję prawną dyscyplinowania i samokontroli wyodrębnionych organizacyjnie i prawnie grup społecznych ze względu na specyfikę realizowanych przez nie celów i warunki ich działania oraz wynikającą stąd potrzebę zróżnicowania wymagań w zakresie standardów zawodowych lub etycznych, jakie są stawiane uczestnikom danej grupy”⁷⁸. W doktrynie możemy także spotkać poglądy o trudnościach stworzenia ogólnej definicji odpowiedzialności dyscyplinarnej, o czym wspominał już *Z. Leoński*, powołując się na niedostatek regulacji w tym zakresie⁷⁹.

Dla potrzeb rozważań w niniejszym opracowaniu zasadne będzie posługiwanie się pojęciem odpowiedzialności dyscyplinarnej w rozumieniu kategorii obowiązków uregulowanych przepisami prawa (rangi ustawowej oraz w aktach pozaustawowych – kodeksach deontologicznych⁸⁰, statutach, regulaminach) określającymi wzorzec zachowania oraz w kategorii konsekwencji

⁷⁵ *W. Lang*, *Struktura odpowiedzialności*, s. 5–6.

⁷⁶ *P. Skuczyński*, *Granice odpowiedzialności*, s. 8; *A. Wasilewski*, *Prawo do sądu*, s. 16.

⁷⁷ *R. Giętkowski*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 71.

⁷⁸ *W. Kozielowicz*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów*.

⁷⁹ *Z. Leoński*, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 231–235.

⁸⁰ *I. Niżnik-Dobosz* zwraca uwagę na to, że naruszenie postanowień kodeksów deontologicznych, mimo iż nie mają charakteru aktu władczego, może stanowić podstawę odpowiedzialności służbowej, dyscyplinarnej oraz politycznej. *I. Niżnik-Dobosz*, *Pojęcie standardu w prawie administracyjnym*, s. 55.

prawnych w przypadku braku realizacji obowiązków lub działania sprzecznego z określonym wzorcem. Należy zauważyć, że akty korporacyjne stanowić mogą wyłącznie normę konkretyzującą zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej określonej w ustawie⁸¹, gdzie sankcja stanowić będzie ujemne konsekwencje w przypadku naruszenia reguł określających wzorzec zachowania, a odpowiedzialność oparta jest na zasadzie winy. Ze względu na przyjęty zakres badań ograniczony do prawa jednostki do sądu administracyjnego, poza zakresem rozważań w monografii będzie odpowiedzialność dyscyplinarna w szerokim rozumieniu obejmująca odpowiedzialność *stricte* pracowniczą uregulowaną na gruncie prawa pracy⁸². Przedmiotem szczegółowych rozważań nie będzie także odpowiedzialność uregulowana w Konstytucji RP oraz polityczna⁸³, gdzie zasadniczo podmioty ponoszące tę odpowiedzialność są wyłączone spod odpowiedzialności dyscyplinarnej⁸⁴, a także odpowiedzialność organizacyjna (statutowa), w której dominują elementy prywatnoprawne, a ponadto odpowiedzialność cywilna, jak i administracyjna oraz karna. Porównania odpowiedzialności dyscyplinarnej z innymi rodzajami odpowiedzialności będą dotyczyły jedynie wybranych instytucji materialnoprawnych oraz proceduralnych.

2.5. Charakter prawny odpowiedzialności dyscyplinarnej w ujęciu doktrynalnym oraz judykatury

Analiza rodzajów odpowiedzialności prawnej prowadzi do konkluzji o jej różnorodności. Klasyfikacji odpowiedzialności prawnej dokonuje się, „przypisując daną odpowiedzialność do konkretnej gałęzi prawa – prawa karnego, cywilnego bądź administracyjnego, przy czym można dostrzec także dalsze wyodrębnienia, które trudno zakwalifikować jednoznacznie do konkretnej gałęzi prawa”⁸⁵.

⁸¹ Orz. WSD z 10.6.2017 r., WSD 78/16, www.wsd.adwokatura.pl. Zob. też wyr. SN z 29.10.2009 r., SDI 22/09, OSNSD 2009, Nr 1, poz. 132; wyr. SN z 15.7.2010 r., SDI 12/10, OSNKW 2011, Nr 3, poz. 25, s. 71.

⁸² Art. 108–113 KP.

⁸³ K.W. Kumaniecki wskazywał, że Prezydent RP za czynności urzędowe nie ponosi odpowiedzialności parlamentarnej oraz cywilnej, a co najwyżej może zostać postawiony do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu. K.W. Kumaniecki, *Służba publiczna*, s. 3.

⁸⁴ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna*, s. 79–82.

⁸⁵ Prezentowany jest także pogląd, że odpowiedzialność dyscyplinarna „ma swoje miejsce w systemie prawa, a usiłowanie wtłoczenia jej w ramy innych, już istniejących rodzajów odpowiedzialności nie jest słuszne”. J. Łętowski, *Prawo administracyjne*, s. 122.

[Przejdź do księgarni →](#)